

การพัฒนาคุณภาพชีวิตครูไทยตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง The Development of The Quality of Life of Thai Teacher According to The Philosophy of The Sufficiency Economy

ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์
Pariyaporn Tungkunan

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาครุศาสตร์อุตสาหกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ktpariya@kmitl.ac.th

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทย ตั้งแต่ฉบับที่ 8 [1] เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรมนุษย์ โดยกำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต้องเน้นที่การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง อย่างไรก็ตามการพัฒนาในระยะแผนพัฒนา ฉบับที่ 8 ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ส่งผลกระทบต่อคนและสังคมเป็นอย่างมาก ดังนั้นในแผนพัฒนา ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) [2] จึงได้บัญญัติ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็น ปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศ และให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจด้วยการสร้างฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง ขณะเดียวกันก็มุ่งการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและการอยู่ดีมีสุขของคนไทย ต่อมาในระยะแผนพัฒนา ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) [3] เศรษฐกิจและสังคมไทยก็ยังคงเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในหลายบริบทและส่งผลกระทบต่อพัฒนาในมิติต่างๆ ด้วยเหตุนี้แผนพัฒนาฉบับที่ 10 จึงมุ่งเตรียมความพร้อม สำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อปรับตัวและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ สร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วน โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยซึ่งมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็น เป็นสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society) และยึดแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งการพัฒนาแบบบูรณาการที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา จนกระทั่งแผนพัฒนา ฉบับที่ 11 [4] ก็ยังคงเชื่อมโยงแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนา ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง

ความสำคัญของการพัฒนาโดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง

จากแนวคิดหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-11 ดังที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าทิศทางการพัฒนาของประเทศไทยเป็นการพัฒนาโดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง โดยคนจะต้องมีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ดำรงชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นหากคนในประเทศได้รับการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวก็จะส่งผลให้ประเทศได้รับการพัฒนาในทุกภาคส่วนและเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระดับนานาชาติ การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือการพัฒนาโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางนั้น จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรสามารถเพิ่มผลผลิต และองค์กรสามารถอยู่ได้ในระยะยาว [5] การให้ความสำคัญต่อทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร รวมถึงการให้ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของคนในองค์กร เพราะคุณภาพชีวิตของคนในองค์กร ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการทำงานของบุคลากรให้มีแรงจูงใจในการทำงาน การพัฒนางานรวมถึงการเพิ่มผลผลิตให้แก่องค์กร ดังนั้นการที่จะปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร จึงจำเป็นต้องตรวจสอบดูว่าคุณภาพชีวิตของคนในองค์กรอยู่ในระดับใด [6]

ดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในสังคมไทย

ดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขซึ่งพัฒนาโดยสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [7] โดยองค์ประกอบ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก และในแต่ละองค์ประกอบมีองค์ประกอบย่อย และดัชนีชี้วัด ดังนี้

1) **องค์ประกอบที่ 1 : การมีสุขภาพ** ภาวะที่บุคคลปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีร่างกายแข็งแรง มีอายุยืนยาว มีจิตใจดี ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะและใฝ่รู้ สามารถ “คิดเป็น ทำเป็น” มีเหตุมีผล

อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข โดยสามารถแยกได้เป็น 3 องค์ประกอบย่อย คือ

1.1) สุขภาพกายดี หมายถึง การมีร่างกายที่แข็งแรง มีภาวะโภชนาการที่ดี มีพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่เหมาะสม ไม่มีโรคประจำตัวหรือโรคเรื้อรัง ส่งผลให้ห่างไกลจากโรคภัยไข้เจ็บและมีอายุยืนยาวอย่างมีคุณภาพ

1.2) สุขภาพจิตดี มีคุณธรรม จริยธรรม ความสามารถของบุคคลที่จะใช้กลไกในการปรับตัวที่ถูกต้อง สามารถปรับอารมณ์ความรู้สึกสู่ภาวะสมดุลได้ด้วยตนเอง โดยที่ตนเองและสภาวะแวดล้อมไม่เดือดร้อน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ตลอดจนการมีจิตใจที่ติงาม มีคุณธรรม และจริยธรรม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตสำนึกความเป็นไทย

1.3) มีสติปัญญา และใฝ่รู้ รู้เท่าทันและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมได้ และสามารถใช้ประสบการณ์ ศักยภาพ และทักษะ ความสามารถของตนเองให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติการกิจต่างๆ ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

2) องค์ประกอบที่ 2 : ครอบครัวยั่งยืน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์และจิตใจ ในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมายในบรรยากาศที่สงบสุข ด้วยการทำหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างเหมาะสมและมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคง แยกได้เป็น 3 องค์ประกอบย่อย คือ

2.1) บทบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การทำหน้าที่ของครอบครัวที่จะดูแล ความต้องการและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิกในครอบครัว โดยสมาชิกต้องรู้จักทำมาหากิน มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และต่อสมาชิกในครอบครัว

2.2) สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสมาชิกหลายช่วงวัยที่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพัน เคารพกันและกัน และเอื้ออาทรต่อกัน

2.3) การพึ่งพิงตนเองของครอบครัว หมายถึง ครอบครัวมีรายได้พอเพียงเพื่อที่จะสามารถจัดการให้สมาชิกในครอบครัวดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมั่นคง มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยอย่างสุขสบายและสามารถเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

3) องค์ประกอบที่ 3 : ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรในชุมชน กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคีเอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่น หรือเอกลักษณ์ความเป็น

ไทยได้อย่างต่อเนื่อง สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 องค์ประกอบย่อย คือ

3.1) ชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ ชุมชนที่มีการรวมตัวกันอย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่น สามารถพึ่งพิงตนเองทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรและภูมิปัญญา ของชุมชนได้เป็นหลัก มีกลุ่มผู้นำองค์กรในชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หรือภาคีเครือข่ายการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3.2) ชุมชนเกื้อกูลกัน คือ ชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร ความสามัคคี และมีจิตสำนึกห่วงหาเหวตามเป็นชุมชนของตนร่วมกัน

3.3) การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง คนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบด้วยความผูกพัน และมีอิสระเพื่อแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน หรือรักษาคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน/ท้องถิ่น หรือเอกลักษณ์ความเป็นไทยให้ดีขึ้น และอย่างต่อเนื่องกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน

4) องค์ประกอบที่ 4 : เศรษฐกิจเข้มแข็งและเป็นธรรม เศรษฐกิจที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลที่มีสัมมาชีพที่มั่นคง มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน อยู่ภายใต้เศรษฐกิจที่มีการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ เสถียรภาพ และมีการกระจายรายได้และกระจายผลประโยชน์การพัฒนาในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำของรายได้ และหลุดพ้นจากปัญหาความยากจน สามารถแยกได้เป็น 3 องค์ประกอบย่อย คือ

4.1) การมีสัมมาชีพ คือการทำงานที่สุจริต ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำงานอย่างเต็มความสามารถ โดยมีหลักประกันความมั่นคง และ ความปลอดภัยในการทำงาน

4.2) เศรษฐกิจเข้มแข็ง เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ ยั่งยืน บนรากฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคง จากความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ มีประสิทธิภาพการผลิต และสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก

4.3) ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่เปิดโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และปัจจัยการผลิตที่จะนำไปสู่การลดความยากจน ลดช่องว่างของการกระจายรายได้และกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง

5) องค์ประกอบที่ 5 : สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศสมดุล หมายถึง การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพและมีระบบนิเวศที่สมดุลเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมอย่าง

มีความสุขและยั่งยืน สามารถแยกได้เป็น 4 องค์ประกอบย่อย คือ

5.1) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ตลอดจนการประกอบอาชีพ ไม่มีปัญหาความรุนแรงในสังคม

5.2) สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดี หมายถึง การที่มลภาวะต่างๆ ได้รับการดูแล ควบคุม และแก้ไขให้ฟื้นคืนสู่สภาพที่ดีซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ความสามารถในการปฏิบัติการกิจและความสุขของบุคคลและสังคม

5.3) ระบบนิเวศที่สมดุล เป็นระบบที่สรรพสิ่งต่างๆ พึ่งพิง และพึ่งพาอาศัยกันและกันอย่างได้ดุลทางธรรมชาติ การดำเนินชีวิตที่พอเหมาะพอควร สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะไม่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ

6) องค์ประกอบที่ 6 : สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล คนมีศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพ มีความสัมพันธ์ต่อกันบนพื้นฐานของความยุติธรรม ยอมรับ เคารพและปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน และร่วมบริหารจัดการประเทศกับภาครัฐ เพื่อให้เกิดธรรมาภิบาลที่มีความโปร่งใส คัมค่า และเป็นธรรม นำไปสู่สังคมสมานฉันท์ มีสันติสุขอย่างยั่งยืน สามารถอยู่ร่วมกับนานาชาติอารยประเทศได้อย่างเป็นมิตร สามารถแยกได้เป็น 3 องค์ประกอบย่อย คือ

6.1) การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย หมายถึง ประชาชนมีความตื่นตัว รู้จักรักษาสิทธิ หน้าที่และเสรีภาพ ในส่วนของตนเองและประพฤติปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของตนเอง และเคารพสิทธิ หน้าที่ของบุคคลอื่น ตลอดจนมีความกระตือรือร้น เข้าร่วมบริหารและพัฒนาประเทศ

6.2) สังคมที่มีธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารจัดการเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่ดี มีระบบโครงสร้าง กฎเกณฑ์ กระบวนการและ กลไกการดำเนินงาน และการตรวจสอบที่มีคุณธรรม นิติธรรม ความโปร่งใส ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม และความคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร

6.3) ความสมานฉันท์ทางสังคม สังคมที่อยู่ร่วมกันฉันท์กัลยาณมิตร มีความพอใจร่วมกัน มีความเห็นพ้องกัน พร้อมยอมรับความแตกต่าง หลากหลายด้านเชื้อชาติ ความเชื่อ วัฒนธรรม และศาสนาของกลุ่มคนในสังคมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

สภาพชีวิตของครูไทยในปัจจุบัน

จากแนวทางการพัฒนาโดยยึดคนเป็นศูนย์กลาง และแนวคิดดัชนีชี้วัดความสุขที่กล่าวข้างต้นนั้น การจัดการศึกษาจำเป็นต้องย้อนกลับมาทบทวนแนวทางการพัฒนาการจัด

การศึกษาที่ผ่านมาว่า “ยึดคนเป็นศูนย์กลาง” และคำนึงถึง “ความสุข” ของบุคลากรทางการศึกษาหรือไม่ เพื่อที่จะตอบคำถามดังกล่าวสถานศึกษาควรตระหนักว่า สถานศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำเนิงานโดยต้องคำนึงถึงคุณภาพ เพราะความมุ่งหวังของสังคมที่ต้องการให้สถานศึกษามีความรับผิดชอบต่อสังคม(Accountability) ด้วยการผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของสังคม [8] อีกทั้งครูซึ่งเป็นบุคลากรหลักของสถานศึกษา และเป็นวิชาชีพที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีศักดิ์ศรีและมีเกียรติ นั้น สังคมไทยยังหวังว่าครูจะต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาภูมิปัญญาของบุคคลในท้องถิ่นที่ครูปฏิบัติหน้าที่อยู่[9] แต่จากผลการดำเนินงานของโครงการติดตามสภาวการณ์ทำงานของครูหรือ Teacher Watch ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันรามจิตติ กับสถาบันพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา [10] พบว่า ครูมีปัญหาต่าง ๆ เช่น ครูส่วนใหญ่สอนค่อนข้างหนักโดยมีชั่วโมงสอนเฉลี่ยถึง 22 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ครูส่วนใหญ่ยังต้องรับผิดชอบงานธุรการต่างๆ ในโรงเรียน เนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่ธุรการเป็นการเฉพาะ ครูถึงร้อยละ 48.50 ระบุว่าอยากเปลี่ยนอาชีพ ในขณะที่ร้อยละ 61.60 ระบุว่าหากมีโครงการเกษียณก่อนอายุเกษียณก็จะเข้าร่วมโครงการ นอกจากนั้นครูยังมีปัญหานี้สิน ปัจจุบันครูร้อยละ 65.50 ยังคงมีภาระหนี้สิน และยังคงต้องผ่อนชำระประมาณ ร้อยละ 25.32 ของเงินเดือน นับเป็นเหตุให้ครูขาดขวัญ กำลังใจในการทำงาน มีคุณภาพชีวิตลดลง และต้องทำงานเพื่อหารายได้เสริม ครูจึงอุทิศตนต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบได้ไม่เต็มที่ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอนของผู้เรียนลดลง [11]

การพัฒนาคุณภาพชีวิตครูไทยตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากความสำคัญของครูซึ่งเป็นปัจจัยหลักของสถานศึกษาในการผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพ แต่ปัจจัยหลักในการผลิตดังกล่าวกำลังประสบกับปัญหา ซึ่งปัญหาต่าง ๆ นั้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของครู ทั้งคุณภาพชีวิตส่วนตัว และคุณภาพชีวิตการทำงาน ดังนั้นการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูโดยการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต จะเป็นการสร้าง “ภูมิคุ้มกันภายใน” เพื่อให้ครูมีความสามารถในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านลบและด้านบวกอย่างรู้เท่าทัน เพราะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วนดังนี้ [12]

1) **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2) **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) **คำนิยาม** ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

3.1) **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2) **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3) **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

4) **เงื่อนไข** การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1) **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2) **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) **แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไทย

จากหลักพิจารณาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวข้างต้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ

คนไทย โดยอาจแบ่งระดับของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาดังกล่าวเป็น 3 ระดับคือ

1) **ระดับจิตสำนึก** เกิดจากการที่สมาชิกแต่ละคนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (ความสันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียงคือดำเนินชีวิตตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียงเห็นสอดคล้องกันในการยึดมั่นหลักการ 3 ประการ คือ

1.1) **การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง** รู้จักพัฒนาตนเอง ด้วยการพยายามทำจิตใจให้ผ่องใส รวมทั้งมีความเจริญและมีความเย็นในจิตใจอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

1.2) **การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน** ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ คือเมื่อมีปัญหาจากการดำเนินชีวิตก็ให้ใช้สติปัญญาไตร่ตรอง หาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขไปตามเหตุและปัจจัย ด้วยความสามารถและศักยภาพของตนเอง มีอยู่ก่อนที่จะคิดพึ่งผู้อื่น และมีการปรึกษาหารือถ้อยทีถ้อยอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน เป็นต้น

1.3) **การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง** รู้จักลดกิเลส และลดความต้องการของตนเองลง เพื่อให้เหลือแรงและเวลาในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากขึ้น

2) ระดับปฏิบัติ

ขั้นแรก “พึ่งตนเอง” คือต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อน ให้แต่ละครอบครัวมีการบริหารจัดการอย่างพอดีและประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย โดยสมาชิกแต่ละคนจะต้องรู้จักตนเอง เช่น รู้ข้อมูลรายรับ-รายจ่ายในครอบครัวของตนเอง

ขั้นที่สอง “อยู่ได้อย่างพอเพียง” คือดำเนินชีวิตโดยยึดหลักทางสายกลาง “มัชฌิมาปฏิปทา” ให้ตนเองอยู่ได้อย่างสมดุล คือมีความสุขที่แท้ โดยไม่ให้อารมณ์ขาดแคลนจนต้องเบียดเบียน

ขั้นที่สาม “อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร” คือ มีความคิดที่จะแจกจ่ายแบ่งปันไปให้ผู้อื่นซึ่งจะทำให้ได้เพื่อน และเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดี ที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ

ขั้นสุดท้าย “อยู่ดีอย่างขึ้นด้วยการเรียนรู้” คือ ต้องรู้พัฒนาตนเอง โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ในโลกกว้างด้วยตนเอง หรือจากการแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่นให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนช่วยกันพัฒนาชีวิตของตนเองและผู้อื่นร่วมกัน มีการสืบทอดและเรียนรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) **ระดับปฏิเวธ** (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) คือการครอบคลุมไปถึงการวัดผลจากการปฏิบัติ ตามหลักการข้างต้นดังนี้

3.1) ความพอเพียงในระดับครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายและทางใจ สามารถดำเนินชีวิตได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นหนี้หรือมีภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว แต่สามารถหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงตนเองได้โดยที่ยังมีเหลือเป็นส่วนออมของครอบครัวด้วย

3.2) ความพอเพียงในระดับชุมชน เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกจากแต่ละครอบครัวในชุมชนรู้จักรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น บริหารจัดการปัจจัยต่างๆ เช่น ทรัพยากรภูมิปัญญา หรือศักยภาพของสมาชิกในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมในที่สุด

3.3) ความพอเพียงในระดับสังคม เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่งที่มีความพอเพียงมาร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

บทสรุป

หากครูมีความเข้าใจถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง มีวิธีการนำไปประยุกต์ใช้ และรู้ถึงผลดีของหลักปรัชญาดังกล่าวแล้ว ครูก็จะมีสติ รู้เท่าทัน ดำเนินชีวิตอย่างมีดุลยภาพ เพื่อรองรับและการเปลี่ยนแปลง [13] มีภูมิคุ้มกันในตนเอง อีกทั้งสามารถถ่ายทอดแนวคิดความพอเพียงดังกล่าวไปยังผู้เรียน ครอบครัว ชุมชน และสังคม ไม่เพียงแต่ด้วยวาจา แต่จะถ่ายทอดด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคนในสถานศึกษาและชุมชนต่อไป ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูไทยตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่เพียงแต่จะยังประโยชน์แก่ครูเท่านั้น แต่จะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน ครอบครัว และชุมชน ที่ครูจะถ่ายทอด ขยายผล และสร้างเครือข่าย อันจะนำไปสู่การเป็นสังคมพอเพียง และสังคมร่มเย็นเป็นสุขตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2540. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด พ.ศ. 2540 – 2544**. ค้นเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.nesdb.go.th>
- [2] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2545. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545 – 2549**. ค้นเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.nesdb.go.th>
- [3] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ พ.ศ. 2550 – 2554**. ค้นเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.nesdb.go.th>
- [4] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555 – 2559**. ค้นเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2556, จาก <http://www.nesdb.go.th>
- [5] เขาว์ โรจนแสง. 2545. **แนวคิดของการจัดการทรัพยากรมนุษย์**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [6] สุทธินันท์ พรหมสุวรรณ. 2543. ผู้บริหารกับโครงการคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงาน. **วารสารนักบริหาร**. 20(4), น.25-28.
- [7] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552. **ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย**. (ม.ป.พ).
- [8] ภาณุวัฒน์ สุริยฉัตร .2550. **แนวทางและกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี**. ค้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2556, จาก <http://www.arit.cmru.ac.th/qa/file/38known.doc>
- [9] คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541. **วิชาชีพครูในยุควิกฤต**. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการพิเศษเพื่อปฏิรูปการฝึกหัดครู พัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา.
- [10] สถาบันรามจิตติ. 2555. **โครงการติดตามสภาวะการณ์ครู (Teacher Watch)**. ค้นเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2556, จาก http://www.ramajitti.org/research_project_teach.php
- [11] สมใจ ธีรทิฐ. 2550. **ปัญหาของครูไทย**. ค้นเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2556, จาก http://www.thaiedu_forum.com/articles/detail_media.php?ID=342

- [12] porpiang.igetweb.com. 2552. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. ค้นเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2556, จาก <http://www.porpiang.igetweb.com>
- [13] อภิชาตนันท์ อนันนัฏ ภัคพงศ์ ปวงสุข และ ปิ่นมณี ขวัญเมือง. 2555. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตรในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 3. **วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม**. 11(1), น.36-42.